

Storåns dalgång

Storåns dalgång är av riksintresse för både natur- och kulturmiljövården. Den är ett representativt exempel på odlingslandskap i skogsbygd. I denna text lyfts vissa områden fram men all mark och bebyggelse är viktig för att ge dalgången dess unika helhet av kulturhistoria, landskapsbild och vattensystem. Under 2005 gjorde GF konsult AB, på uppdrag av Härryda kommun, en inventering av naturvärden och kulturmiljön i Storåns dalgång. Denna broschyr är till stor del baserad på den informationen. På harryda.se finns mer information om natur- och kulturinventeringen.

Riksintresse

Områden av riksintresse för naturvärden ska representera huvuddragen i svensk natur, belysa landskapets utveckling och visa mångfalden i naturen. Det kan t ex vara orörda naturtillgångar som vissa älvsträckor eller ekologiskt känsliga områden. Riksintressen för kulturmiljövården kan vara kulturtillgångar så som bebyggelsemiljöer.

Naturvårdsverket

Storån

De flesta sträckningar av Storån och dess biflöden som löper genom Storåns dalgång har bedömts som högsta naturvärde. Dalgången består av lösa avlagringar som inlandsisen och dess isälvar lämnat efter sig. I avlagringarna har sedan Storån eroderat sig ner och bildat ravinen som är typisk för dalgångar som formats under istiden i landhöjningsområden.

Trampade kostigar i ravinkanten

De sluttande ravinsidorna har antingen betats eller tillåtits växa fritt. På flera ställen, bland annat runt Gisslebäcken, växer fuktiga, lundartade lövskogar där fuktighetskrävande lövskogsarter trivs. Ravinsidorna utan skog ger genom sin lutning och de trampade djurstigarna speciellt gynnsamma förhållanden för många växter och djur.

Genom dalgången är Storån relativt lugnflytande och den är ett bra exempel på en meandrande (slingrande) å. Vattendragssystemet har stor betydelse för många krävande, vattenlevande arter. Förutom Lygnernöringen som har sina lek- och uppväxtområden i Storån och dess sidobäckar så lever här arter som flodpärlmussla, ål och bäcknejonöga.

Flodpärlmussla

"Flodpärlmusslan är en rödlistad art som anses hotad i Sverige. Skalet är avlångt och kan bli upp emot 16 cm långt och kan vara allt från ljusbrunt till svartfärgad, beroende på ålder. Arten är beroende av klart, syrerikt, näringsfattigt vatten med stabilt pH-värde. Den är även beroende av ett rikt bestånd av lax eller öring för att kunna reproduceras, eftersom mussellarverna (glochidier) endast kan utvecklas vidare genom att haka fast på gälbladen av en fisk."

Artdatabanken

De strandnära lövträden och våtmärkerna är mycket viktiga för vattnets kvalitet i Storån.

På 1800-talet fanns det gott om lax och öring i hela vattensystemet. Men 1918 byggdes ett kraftverk i Lygnerns utlopp och sedan dess kommer lax och havsöring inte längre upp till Storån. Insjööringbeståndet i Lygnern har också minskat kraftigt på grund av utbyggnad av vattenkraft i Storån på 40- och 50-talen. Västra Götalands- och Hallands län samarbetar med Kungsbacka, Mark, Härryda och Bollebygdskommuner för att ge den vandrande fisken möjlighet att nå sina tidigare lek- och uppväxtområden. Genom att

Lygnernöring

bygga fiskvägar och riva dammar som inte används är målsättningen att öka bestånden av lax, havsöring och insjööring samt att förbättra förhållandena för ål och flodpärlmussla. Efter hundra års frånvaro av lax är förhoppningarna nu att detta arbete hjälper laxen att hitta tillbaka till Storån.

Länsstyrelsen i Västra Götaland samordnar projektet. Mer om projektet kan man läsa på www.rolfsan.se.

Gisslebäckens ravin

Ormbär växer i ravinen

Området i Gisslebäckens ravin består av näringsrik, fuktig lövskog med bland annat ask, alm och ek och har bedömts som högsta naturvärde.

Ravinen är även en nyckelbiotop

vilket betyder att skogen har egenskaper som gör att de har en viktig roll för missgynnade och hotade växter och djur.

Längre söderut, längs vägen, når man en bäckfåra vars ravin med bland annat alsumpskog också är en nyckelbiotop. Tidigare har det funnits hagar med grova träd och nu är området på väg att utveckla höga naturskogsvården, bland annat på grund av den stora tillgången på död ved.

Död ved

Många djur och växter är beroende av död ved för att överleva. Stormar har på senare år fällt ett stort antal träd i de svenska skogarna men vissa arter kräver nyligen död ved och andra arter föredrar riktigt gammal död ved. Därför behövs en kontinuerlig tillförsel av död ved i skogen.

Ravinen är mycket artrik och här lever en mängd arter som är beroende av denna speciella miljö med lövträd, död ved, näring och fuktighet. Man kan bland annat hitta den storvuxna ormbunken strutbräken, som är en relativt ovanlig art som påträffas i fuktiga, mullrika skogar, bäckraviner och vid åar.

Strutbräken

Öppet odlingslandskap i dalgången

Storåns dalgång är en bred sprickdal inom det sydsvenska urbergsområdet. Avlagringarna som inlandsisen och dess isälvar lämnat efter sig har gjort dalgångens jord bördig och lämplig för jordbruk.

Dagens bete och jordbruk håller landskapet öppet. Utan dessa hävdade ytor skulle det vara svårt att se gårdarna, de öppna åkrarna, våtmarkerna, de betade ravinerna och lövskogarna som gör landskapet av riksintresse. För att uppleva och förstå ett odlat ravinlandskaps historia och naturvärden är möjligheterna till en sammanhållen bild över landskapet mycket viktig.

Svingelgräsfjärilen trivs i de miljöer som finns vid Dalagården.

Områdets karaktäristiska landskapsbild med odlad dalgång, bebyggelse och skogsklädda berg.

Dalagården och Furuberg (område A)

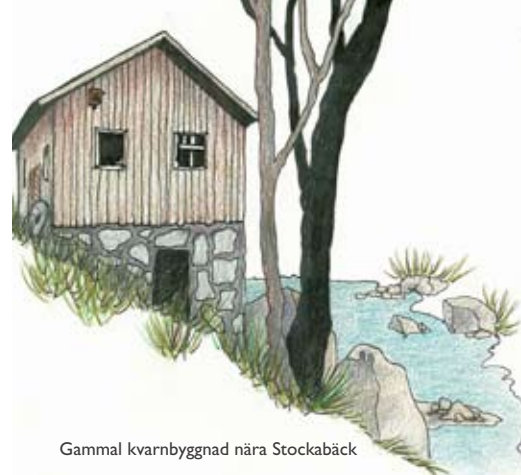
I området runt Dalagården finns allt från gamla åkermarker till skogsbeten. Den stora variationen av artrika och vackra beteshagar utgör hem åt bland annat stagg, knägräs och liten blåklocka. Den stora örtrikedomen gör området populärt bland fjärilar under sommarhalvåret.

Längre norrut i ravinerna vid Sjönered och Furuberg har boskapsbete gett upphov till en bra miljö för många växter och insekter som är beroende av hävd.

Hävd

Hävd kan vara bland annat bete eller slätter och betyder att växtligheten hålls nere så att området inte växer igen. Brukad jord som åkrar räknas inte som hävd. Vissa arter trivs endast på hävdad mark. Man talar ibland om hävdflora och det är sådana växter som kräver hävd för att växa och som blir mer och mer sällsynta i takt med att hävdade områden försvinner.

Om man följer ravinerna upp från ån kommer man till ett område med något som inom naturvård kallas betesmosaik. Med detta menas det nätverk av bland annat betade småhagar, kantzoner och små lövskogar som slingrar sig genom odlingslandskapet. Den blandade miljön gör att många olika växt- och djurarter trivs och den biologiska mångfalden är därför stor här. På sydöstra sidan Storån, fortsätter dalgången i Marks kommun. Här finns ett flertal bäckravinerna och i strandkanterna vid Bosgården har man med hjälp av skalbaggsfällor funnit den rödlistade ädelguldbaggen. Längst i söder finns ännu ett stort och vackert område med höga strandbrinkar och ravinerna. Här kan man hitta lunglav och almav på ädel-lövträd som visar att området under längre tid varit bevuxen med gamla ädel-lövträd och att rödlistade arter kan förekomma.

Gammal kvarnbyggnad nära Stockabäck

Apelnäs, Stockabäck och söderut (område B)

Öster om Furuberg, längs Storåns sydvästra strand och upp i dess ravinerna finns ett mer eller mindre sammanhängande område av strand- och ravinlövskog med varierande ålders- och artsammansättning. Området har bedömts som högsta naturvärde och längs västra stranden finns en artrik blandlövskog där man hittar bland annat ask, ek och hassel.

Om man sedan följer ån norrut kommer man till ännu ett område av högsta naturvärde. På östsidan har Stockabäcken sitt utflöde och här finns betade sluttningar med solitära ekar och artrika, betade fuktängar. I väster växer vackra lövskogar med mycket död ved och gamla vårdträd i angränsning till torpen och den gamla kvarnen.

Ännu en bit norrut ligger Apelnäs.

Här gör ån en stark sväng åt sydväst för att sedan återvända tillbaka mot Apelnäs. Mellan åsträckorna finns bara en smal markplätt kvar med strandbrinkar sluttande ner på varje sida. Även detta område har bedömts som högsta naturvärde och här kan man bland annat hitta gammal, grov hassel och flera gamla aplar och hagmarksekar. En av ekarna som står nära ån har en stam vars omkrets är hela fem meter!

Smedstorp (område C)

Från vägen genom Esbäckens ravin ser man skog med al, hägg och hassel.

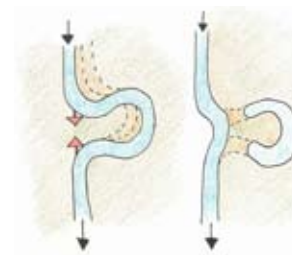
Området ned mot ån är där emot delvis betat och där finns en fin hävdflora. Om

man åker vägen norrut mot Smedstorp hittar man på vägens västra sida en vacker bokskog. Bokskog är ovanligt i länet.

Trädens förmåga att skugga marken gör att få arter trivs under kronorna i en bok-

skog. Öster om vägen ser man en betad kulle med grova ekar som utgör hem åt en mängd arter. Längre norrut löper en gammal bruknings-

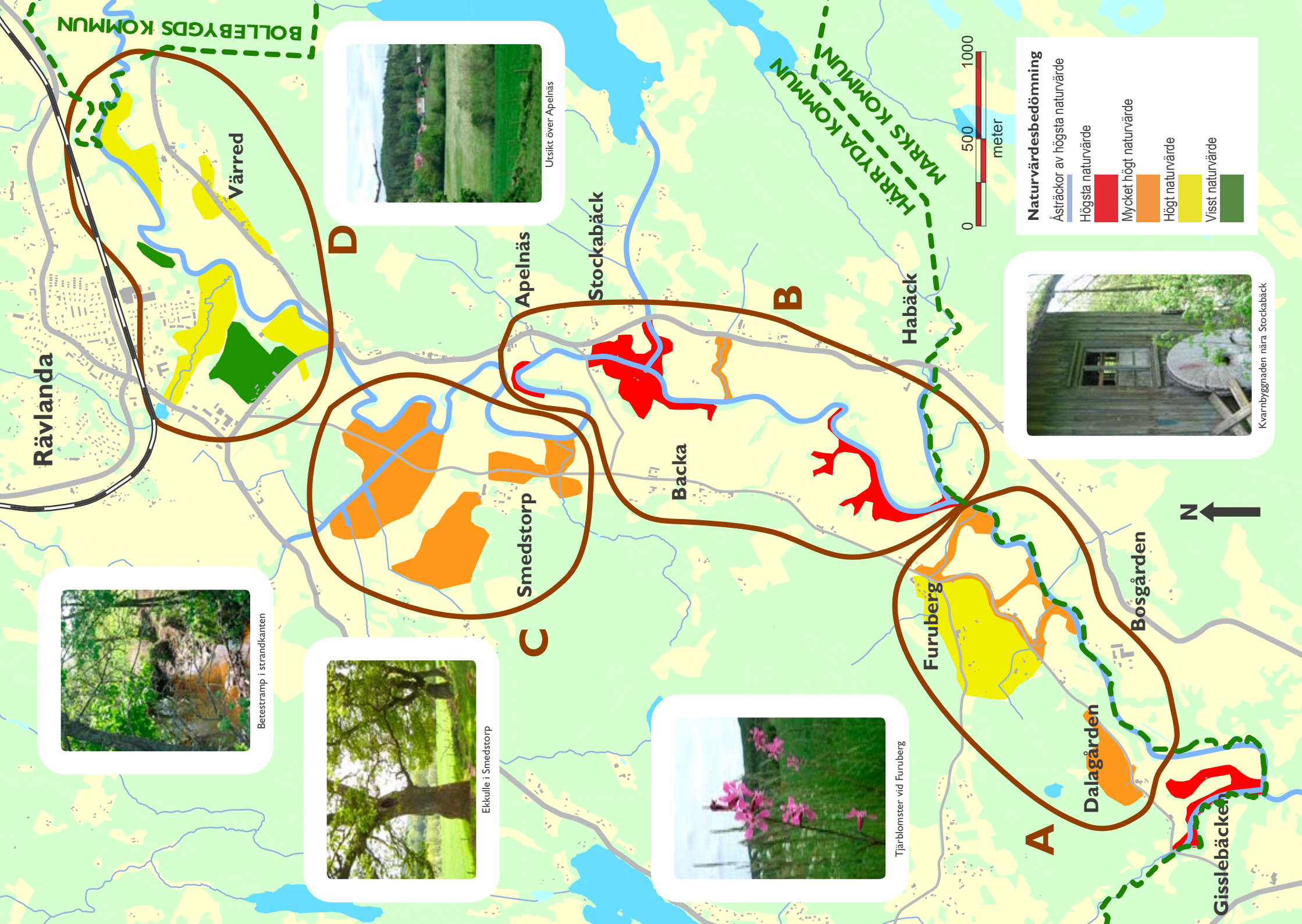

Korvsjöar uppstår när vattnet långsamt forslar bort material från åkanten strandbrinkar.

väg genom mager och buskrik betesmark som brukats under lång tid. Dessa öppna marker har en stor betydelse för landskapsbild. Runt Häggbäcken finns fuktiga betesmarker som tidigare brukats som åker och norr om mynningen, på västra sidan vägen har Storån bildat en korvsjö. Längs Häggbäcken kan man, om man har tur, hitta den alltmer ovanliga gullpudran.

Gullpudra

Rävlanda

Värred

D

Apelnäs

Stockabäck

B

Habäck

Backa

Smedstorp

C

Furuberg

Dalagården

Bosgården

A

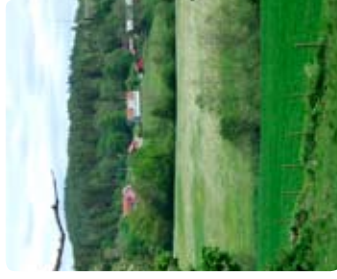
Gisslebäcke

Betestramp i strandkanten

Ekkulle i Smedstorp

Utsikt över Apelnäs

Tjärblomster vid Furuberg

Kvarnbyggnaden nära Stockabäck

Naturvärdesbedömning

Åsträckor av högsta naturvärde

Högsta naturvärde

Mycket högt naturvärde

Högt naturvärde

Visst naturvärde

meter

BOLLEBYGDS KOMMUN

HÄRRYDA KOMMUN
MARKS KOMMUN

Heden och Värred (område D)

Slättergubbe

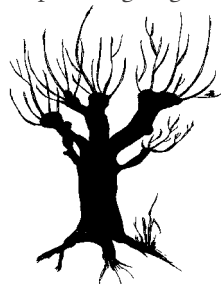
I tallskogen bakom hembygdsföreningen finns resterna en kolerakyrkogård från 1835. Den plana ytan där föreningsbyggnaderna och tallskogen finns är ett gammalt delta som bildades någon gång efter istiden.

Området kallas i dag för Heden och namnet kommer av att det förr användes som exercished för militärer. Bland tallen finns enstaka lövträd och några ängspartier med bland annat slättergubbe och svinrot. Man kan även hitta den ovanliga och fridlysta backsippan vilket ger området högt naturvärde.

På västra sidan landsvägen syns en liten ljunghed som finns kvar tack vare floravårdande insatser. Längs den västra åstranden finns delvis betad gammal åkermark men uppför Ramsjöbäckens ravin har naturen fått växa fritt.

Området kring Värred är rikt på småbiotoper som till exempel branta åkerkanter, vägrenar, stenmurar, terrasser och vårdträd vilka har stor betydelse som överlevnadsplatser och spridningsvägar för många vilda växter och djur.

Längs vägkanten står hamlade (träd som beskurits) lönnar där bland annat signalarten silverlöv trivs. Kring Övregården som ligger längst norrut i dalgången och på åns södra sluttning, dominerar lövskog varierat med igenväxande betesmark. Delar av området betas idag av hästar och här finns bland annat stenterrasser och gamla vägar.

Hamlat träd

Kolerakyrkogård på Heden

Bebyggelse

Storåns dalgång tillhör Björketorps socken i Härryda kommun och sträcker sig ända ner till kommungränsen mot Marks kommun. Dalgången är en typisk jordbruksbygd och dess långa historia av jordbruk kan man känna igen på husen och ladornas byggnadsskick, de bevarade fågatorna, odlingsrösen och stengärdesgårdarna. Större delen av dalgångens odlingsmark är fortfarande i bruk och får, kor och hästar kan ses beta i hela området.

Jordbruket har från början anpassats efter markförhållandena och det har gett den karaktäristiska landskapsbilden med skogsklädda eller betade raviner och den odlade dalgången. Bebyggelsen ligger samlad i smala stråk utmed dalsidorna och ovanför gårdarna tar skogsklädda berg och moränmarker vid. Nya hus byggs i området, men byggnaderna i dalgången består till största delen av äldre gårdar från slutet av 1800-talet eller kring sekelskiftet. På många ställen har välgjorda terrasserings anlagts för att få plana ytor till trädgårdsodling och för att förhindra jorderosion. På de ställen där byarna är anlagda på kuperad mark har byggnaderna försetts med kraftiga naturstensgrunder.

De lokala vägarna och broarna utgör en viktig del i områdets kulturhistoriska struktur. Dalgångens kulturhistoriska värden kan bevaras genom att vid ny- och tillbyggnader av vägar och hus planera

En av gårdarna i Apelnäs

utifrån denna gamla struktur. Två av byarna i Storåns dalgång har tidigare varit större brukningsenheter. Byn Apelnäs var från början ett säteri som senare delades upp i tre gårdar som i dag ligger utmed landsvägen på Storåns östra sida. Intill Apelnäs kraftstation finner man rester av en kvarnbyggnad.

Gammal stallbyggnad i natursten på gården Smedstorp

Gården Smedstorp, på dalgångens västra sida, lydde under Apelnäs men blev senare eget säteri och idag är gården en av de största i området. Grusvägen intill Smedstorps bokskog går med hjälp av en stenvalvsbro över den gamla bäckfåran.

Utsikt över gårdarna i Backa

Söder om Smedstorp, i byn Backa kan man hitta flera av dalgångens äldre byggnader och om man fortsätter vägen söderut en bit till så kommer man fram till två mangårdar som ligger strax invid berget på vägens västra sida. Det är byn

Mangård av salsbyggnadstyp i Fururberg

Fururberg som idag drivs som en bruksenhet. Strax söder om Apelnäs ligger byn Stockabäck, där man kan hitta byggnaderna från små- och folkskolan som båda var i bruk fram till 1941 och nere vid Storån kan man skymta den gamla kvarnen. I två av de gamla skolbyggnaderna i byn finns idag café och rumsuthyrning. Längst norrut i dalgången, strax söder om Storån

Två av de gamla skolbyggnaderna i Stockabäck

ligger byn Värred och på en av gårdarna har lillstugan fungerat som affär. Här hittar man flera kulturintressanta byggnader och eftersom byn ligger i brant terräng kan man se många fina terrasseringsar, både gamla och nyanlagda.

Bevarande och skötsel

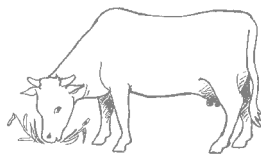
Det öppna landskapet och artrikedomen finns idag tack vare på det sätt som området är brukat. Brukare och boende i dalgången har en nyckelroll för att dessa värden ska bestå.

Naturvärden

De två viktigaste skötsel aspekterna för att bevara värdena i Storåns dalgång kan sammanfattas så här:

1. Värna ett aktivt brukande av det redan öppna jordbrukslandskapet och ett fortsatt bete i raviner, mader och naturbetesmarker.
2. Vattensystemet bör ha ett så fritt lopp som möjligt och den lövskog som redan kantar vattnet bör få utvecklas fritt.

För den biologiska mångfalden bör den jämvikt av öppen mark och trädbeväxt mark som finns i området idag får fortsätta.

"Naturvårdare" på uppdrag

Kulturmiljövärden

För att bevara de kulturhistoriska värdena som den befintliga bebyggelsen utgör, är traditionellt färgval, fasadmateriell av trä och fönster i traditionellt utförande att föredra vid renovering. Det öppna odlingslandskapet och de stora höjdskillnaderna gör det möjligt att uppleva dalgångens kulturmiljö. För att inte förändra denna landskapsbild bör äldre fastighets- och odlingsgränser bevaras. Eftersom även vägarna fyller en funktion för förståelsen av helheten är det viktigt att eventuella ombyggnader av vägar sker med hänsyn till bebyggelsen och kulturlandskapet.

Stöd och ersättningar för brukare i Storåns dalgång

Hos länsstyrelsen kan man ansöka om företagsstöd och projektstöd. Företagsstöd kan ges om man ska starta eller etablera sig som ägare till ett jordbruks- eller trädgårdsföretag, göra en investering i företaget eller köpa tjänster för att utveckla företaget. Projektstöd kan till exempel handla om att anordna kurser, seminarier och rådgivning men också att genomföra konkreta satsningar som att bygga något eller att utveckla en produkt.

Miljöersättningar och miljöinvesteringar

Länsstyrelsen hanterar ansökningar om ersättning för följande: Vallodling, miljöskyddsåtgärder, minskat kväveläckage, ekologiska produktionsformer, anläggning av skyddszoner, anläggning och renovering av våtmarker, skötsel och restaurering av betesmarker och slåtterängar, skötsel av natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet. Man kan även få hjälp i form av kompetensutveckling och rådgivning.

Kompensationsbidrag

Länsstyrelsen tar emot ansökningar om kompensationsbidrag om man odlar vall eller har betesmark.

Byggnadsvårdsbidrag

Hos länsstyrelsen kan man ansöka om ersättning för åtgärder som grundförstärkning, varsam upprustning av fasader, stomme och tak, invändiga arbeten på eldstäder eller inredning.

Hållbart skogsbruk

I landsbygdsprogrammet ingår stöd till skogsbruket. Om man vill ha information om stöden ska man kontakta Skogsstyrelsen.

För mer information om stöd och ersättning:

Länsstyrelsen i Västra Götaland,
031-60 50 00, www.lst.se,
Jordbruksverket, 036-15 50 00,
www.sjv.se eller
Skogsstyrelsen, 036-35 93 01,
www.skogsstyrelsen.se

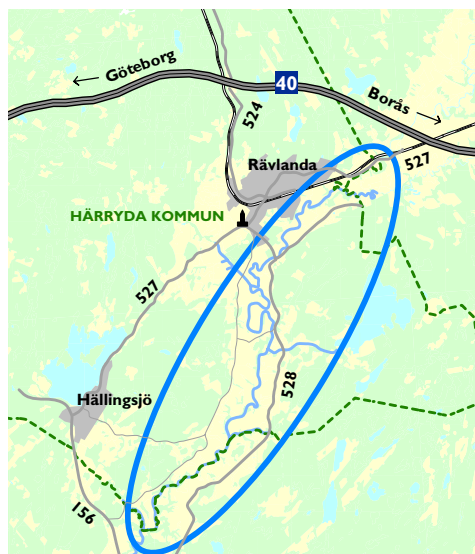

Utsikt över Värred

Vägbeskrivning

Med bil: Från riksväg 40 följ skyltar mot Rävlanda. Från Rävlanda centrum, kör mot Hällingsjö tills du kommer till Rävlanda kyrka. Följ skyltningen mot Storåns café. För att köra längs dalgångens västsidan ta av första vägen till höger mot Backa.

Kollektivtrafik: Buss och tåg till Rävlanda centrum utgår bland annat från Göteborg och Borås. Västtrafik har information om buss- och tågtrafik i området.

Utgiven 2007 av Härryda kommun, 435 80 Mölnlycke, 031-724 61 00, harrayda.se

Ansvarig utgivare Miljösamordningen, Karin Meyer, 031-724 62 53, miljosamordnare@harrayda.se

Text och teckningar Pamela Engström
Texterna har utarbetats tillsammans med sakkunniga.

Foto E. Sahlin (flygfoto), P. Bramfors (Lygnernöring), E. Johansson, K. Meyer & P. Engström (övriga).

Kartunderlag GF konsult AB

Layout Informationsfabriken

Tryck WM Tryck

Naturvårdsverket är medfinansierat med statliga bidrag till kommunal och lokal naturvård.

